

Kinowska, Małgorzata

Konferencja poświęcona upowszechnianiu historii nauki i techniki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/2, 389-391

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Referent omówił najpierw szczegółowo prace z zakresu historii chemii, oceniając ich poziom na ogół wysoko, podkreślając jednocześnie, że w wydawnictwie tym przestały się one jednak ukazywać od roku 1964. Prof. Wojtaszek zaapelował więc do Redakcji „Studiów” o podjęcie odpowiedniej inicjatywy i kontynuowanie rozpoczętej już działalności na tym polu.

Omawiając prace z zakresu historii fizyki, autor opinii przypomniał znaczną aktywność polskich historyków fizyki, którzy ogłaszają jednak swoje rozprawy poza „Studiami”. W „Studiach i Materiałach” zamieszczono jedynie 3 prace poświęcone fizyce, wszystkie dotyczą okresu poprzedzającego reformy Komisji Edukacji Narodowej. Prof. Wojtaszek uznał, że i w tym wypadku konieczna jest inicjatywa ze strony Redakcji.

W dyskusji wskazywano, że recenzja prof. Wojtaszka ujawniła bardziej pomyślny stan badań w dziedzinie historii chemii. Prace z historii fizyki wyraźnie osłabły po śmierci prof. Armina Teske (prof. E. Olszewski). Doc. J. Dobrzycki stwierdził, iż należy inspirować prace z historii fizyki ostatniego dwudziestolecia. „Studia” mogą tu spełnić poważną rolę, gdyż szereg instytutów nie ma możliwości publikowania większych rozpraw. Prof. Z. Kolankowski wskazał, że Redakcja „Studiów” powinna dokładniej weryfikować nadsyłane jej teksty z archiwaliami, gdyż szczególnie reprezentanci nauk ścisłych często operują materiałem wtórnym. Poinformował on, iż Archiwum PAN przygotowane jest do udzielania pewnych informacji w tym zakresie.

Dalszy ciąg analizy „Studiów i Materiałów” odłożono do następnego posiedzenia Komitetu.

Bohdan Jaczewski

KONFERENCJA POŚWIĘCONA UPOWSZECHNIANIU HISTORII NAUKI I TECHNIKI

Dnia 20 grudnia 1973 r. w Warszawie Komisja do spraw Upowszechniania Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN (działająca pod przewodnictwem doc. dr Ireny Stasiewicz-Jasiukowej) zorganizowała konferencję poświęconą omówieniu miejsca historii nauki i techniki w dwu różnych środkach przekazu, jakimi są druk i radio. Podstawę do dyskusji stanowiły dwa referaty¹.

Pierwszy zatytułowany *Upowszechnianie historii nauki w publikacjach Państwowego Wydawnictwa Naukowego w okresie między I a II Kongresem Nauki Polskiej* wygłosiła red. Kazimiera Calińska, zastępca redaktora naczelnego Redakcji Publikacji Humanistycznych PWN.

Podkreślając zasługi tej oficyny w popularyzacji nauki referentka przeszła do szczegółowej analizy udziału wydawanych przez nią książek w upowszechnianiu historii nauki. Analiza objęła zarówno książki naukowe poświęcone ściśle historii i metodologii nauki jak i publikacje uwzględnające tę problematykę w pewnych tylko częściach tekstu. Wśród książek PWN w zakresie historii i metodologii nauki najlepiej reprezentowane są dwie dyscypliny: historia i filozofia. Znacznie słabiej nauki o Ziemi, biologia, prawo, ekonomia, sztuka i architektura, matematyka, pedagogika, i wychowanie oraz oświata. W zakresie chemii, fizyki, techniki, księgoznawstwa i socjologii istnieją nieliczne, pełniejsze opracowania historyczno-naukowe. Natomiast w zakresie nauk rolniczych i leśnych, lekarskich i psychologii prawie brak takich wydawnictw, co wynika m.in. z faktu, że PWN nie jest tzw. wydawnictwem wiodącym w wymienionych dziedzinach.

Poza książkami upowszechniającymi historię nauki wydaje PWN dwa wyłącznie tej dziedzinie poświęcone periodyki. Są to opracowywane przez Zakład Historii

¹ Pełne teksty obydwóch wygłoszonych na konferencji referatów znajdują się w archiwum Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN.

Nauki i Techniki PAN — „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” oraz „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”.

Rozpatrując wydawnictwa PWN pod kątem popularyzacji historii nauki, a więc książki z tej dziedziny przeznaczone dla niespecjalistów, red. Calińska podkreśliła, że Wydawnictwo nastawione jest raczej na publikacje ściśle naukowe. Wobec tego szeroko rozumiana popularyzacja nie leży w profilu tej instytucji, choć i na tym polu odnotować można pewne osiągnięcia. Wśród publikacji popularno-naukowych poświęconych historii nauki największy jest udział historii historiografii, fizyki, astronomii i matematyki.

Osobno omówione zostało upowszechnianie historii nauki w encyklopediach zarówno ogólnych jak i specjalnych wydawanych przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Referentka zwróciła także uwagę na liczne w jubileuszowym roku 1973 kopernikana oraz na warsawiana. Warszawianom w ostatnich latach Wydawnictwo poświęciło szczególną uwagę.

Podsumowując swoje szczegółowe rozważania, poparte tytułami wielu publikacji, red. Calińska określiła najważniejsze kierunki zarysowujące się w 22-letnim dorobku PWN w zakresie upowszechniania historii nauki. Okazało się, że w ostatnim dziesięcioleciu liczba książek z tego zakresu wzrosła o około 30% w stosunku do okresu poprzedniego. Zaznaczył się również wyraźny wzrost opracowań (w tym syntez pełnych i częściowych) w stosunku do źródeł. Tym samym poważny udział PWN w upowszechnianiu naszej dyscypliny w Polsce jest oczywisty.

Drugi referat opracowany przez dr Halinę Myślicką — *Historia nauki i techniki w środkach masowego przekazu (radio) w okresie między I a II Kongresem Nauki Polskiej (1951—1973)* w swej części analitycznej dotyczył audycji poświęconych popularyzacji wybranych zagadnień z historii nauki, które przygotowano przede wszystkim w Naczelnej Redakcji Programów Oświatowych Polskiego Radia. Omawiając rok po roku pozycje radiowe z tego zakresu referentka określiła ich ilość i zakres tematyczny.

Począwszy od roku 1956 tematyka programów popularyzujących naukę i technikę znacznie się rozszerzyła. W 1961 r. Dział Oświaty dla Dorosłych został przekształcony w Naczelną Redakcję Programów Oświatowych i wzrosła niemal trzykrotnie liczba odcinków programowych pozostawionych do dyspozycji tej Redakcji. Toteż na lata 1960—1962 przypada okres największego nasilenia popularyzacji historii nauki i techniki w Polskim Radio. Akcja w tym kierunku — co wyraźnie podkreśliła referentka — rozwijała się dzięki inicjatywie Naczelnego Redaktora Programów Oświatowych PR, rozumiejącego rolę historii nauki w pojmowaniu współczesności i planowaniu przyszłości. Ilość audycji popularyzujących historię nauki wyraźnie spadła w 1968 r., choć właśnie wtedy została nawiązana wreszcie ściślejsza współpraca między Naczelną Redakcją Programów Oświatowych PR a Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN. Przeszkodą w realizowaniu wspólnie opracowanych założeń stała się kolejna reforma tzw. programów ramowych PR. W sytuacji, gdy Polskie Radio rozporządza wciąż zbyt małą w stosunku do bieżących potrzeb liczbą, równolegle emitowanych programów, warunkiem pojawienia się pewnego typu audycji na antenie jest uznanie go za niezbędny z punktu widzenia polityki programowej Radiokomiteu. Stąd wynika konieczność udokumentowania rzeczywistej potrzeby upowszechniania historii nauki i techniki drogą radiową.

Ważną sprawą — zdaniem dr Myślickiej — jest również stopień wykorzystania dobrych audycji radiowych, które emitowane są jedynie raz, ewentualnie dwa razy. Tymczasem powielone na płytach lub taśmach ich nagrania mogłyby służyć jako materiał pomocniczy dla szkół i innych ośrodków kształcenia. Rzeczą godną uwagi byłoby też zbadanie jakie formy upowszechniania historii nauki i techniki cieszą się największym powodzeniem odbiorców, do których są adresowane.

Na zakończenie swych interesujących rozważań dr Myślicka przedstawiła zebra-

nym — nagrane na taśmę magnetofonową — fragmenty dwóch znakomitych audycji: *O złotym wieku ludzkości* dr M. Terleckiej oraz *Erazm z Rotterdamu* opracowanej przez prof. W. Voisé.

Po referatach wywiązała się dyskusja, w której wzięli udział: prof. B. Suchodolski, doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, dr H. Myślicka, prof. Z. Kolankowski, doc. J. Dobrzycki, red. K. Calińska, doc. Szastkiewicz, mgr Rutkowski, mgr W. Grembecka i mgr W. Osińska.

Prof. Suchodolski wyraził zadowolenie z powstania Komisji do spraw Upowszechniania Historii Nauki i Techniki i stwierdził jednocześnie, iż praca jej nie powinna się ograniczać do rozeznania w obecnym stanie upowszechniania historii nauki, lecz obejmować również działalność w kierunku zaspokojenia istniejących w tej dziedzinie potrzeb. I tak na przykład PWN w ciągu wielu lat swej działalności wytworzyło pewne schematy wydawnicze, które możemy oceniać z punktu widzenia ich udziału w popularyzacji historii nauki i wskazać typ publikacji, która by temu celowi służyła lepiej. Jeśli chodzi o inicjatywy wydawnicze, to zdaniem prof. Suchodolskiego dwie zasługują na szczególną uwagę: rozpatrywana już kilka lat temu propozycja przekładu *Histoire générale des sciences* R. Tatona oraz zapoczątkowanie encyklopedii (uzupełnianej na bieżąco suplementami) podejmującej zagadnienia rozwoju nauki w kulturze europejskiej z uwzględnieniem problematyki interdyscyplinarnej.

Do wypowiedzi prof. Suchodolskiego nawiązała doc. Stasiewicz-Jasiukowa, mówiąc o trudnościach w wyodrębnieniu historii nauki z masy zróżnicowanego dorobku wydawniczego PWN i co za tym idzie o celowości stworzenia specjalnej serii lub podserii poświęconej tej problematyce. Odwołując się do poruszonej przez dr H. Myślicką sprawy nikłego wykorzystania emitowanych już audycji radiowych, doc. Stasiewicz-Jasiukowa zaproponowała stworzenie przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki dyskoteki lub fonoteki gromadzącej te materiały. Służyłyby one specjalistom zatrudnionym w Zakładzie jako znakomity materiał pomocniczy w upowszechnianiu i popularyzacji historii nauki.

Na trudności w rozgraniczeniu historii nauki od nauki, szczególnie widoczne w pierwszym z wygłoszonych referatów zwrócili uwagę prof. Kolankowski (dyrektor Archiwum PAN) oraz doc. Szostkiewicz (z Komitetu Radia i Telewizji). Należałoby ich zdaniem uściślić kryteria pozwalające określoną problematykę zaliczyć do historii nauki.

Nawiązując do wątpliwości swych przedmówców doc. Dobrzycki mówił o konieczności stworzenia silniejszej więzi pomiędzy nauką a jej historią. Wiąż ze współczesnością jest zdaniem doc. Dobrzyckiego idealnym postulatem upowszechniania historii nauki. Nie należy akcentować odrębności nauki w stosunku do jej historii, ponieważ w popularyzacji tej ostatniej tkwi źródło upowszechniania samej nauki. W kierunku takiego pojmowania roli historii nauki należy kształtować opinię społeczną, a przede wszystkim nauczycieli.

Na problemy poruszone przez doc. Dobrzyckiego położyła także nacisk dr Myślicka, a poparła ją żywo W. Osińska, mówiąc o konieczności opracowania polskiego podręcznika do historii nauki oraz wyboru źródeł do tej dyscypliny. Należałoby przy tym udokumentować fakt, że historia nauki jest źródłem uogólnień metodologicznych — pomostem między dawnymi a współczesnymi koncepcjami naukowymi.

Mgr W. Grembecka, nawiązując do obecnego zafascynowania osiągnięciami nauki, wskazała na konieczność uświadamiania, głównie młodzieży studenckiej, roli historii w rozumieniu i właściwej ocenie tych osiągnięć. Mgr Grembecka wystąpiła również z postulatem stworzenia wydawniczej serii klasyków nauki polskiej.

Dyskusję zamknęła doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa podsumowaniem zawierającym najciekawsze wnioski i propozycje, jakie wysunięte zostały w trakcie zebrania.